

РЕЗЮМЕ
РОССИЙСКИЕ ПЕРЕСЕЛЕНЦЫ В АВСТРО-ВЕНГРИИ
В ПОСЛЕДНЕЙ ТРЕТИ XIX – НАЧАЛЕ XX в.

Птицын А.Н. (Ставрополь)

Проблема эмиграции российских граждан в Австро-Венгрию в последней четверти XIX – начале XX вв. недостаточно исследована в историографии. В этой статье проанализирована численность российского эмигрантского сообщества в Австро-Венгрии. Представлена в статье национальную структуру эмиграции, автор уделяет особое внимание перемещению евреев и поляков. Автор характеризует российскую политическую эмиграцию в Австро-Венгрию, исследует проблемы адаптации иммигрантов.

Ключевые слова: Австро-Венгрия, Россия, миграция, эмигранты.

SUMMARY
RUSSIAN IMMIGRANTS IN AUSTRIA-HUNGARY IN THE LAST THIRD OF
THE XIX-th – THE BEGINNING OF THE XX-th CENTURIES

A. Ptitsyn (Stawropol)

The problem of emigration of Russian citizen to Austria-Hungary in the last quarter of the XIX – the beginning of the XX-th centuries is not enough investigated in historiography. The number of Russian emigrant community in Austria-Hungary is analyzed in this article. The national structure of emigrants is shown in the article, thus special attention is paid to the displacement of Jews and Poles. The author characterizes the Russian political emigration to Austria-Hungary, examines the problems of adaptation of immigrants.

Key words: Austria-Hungary, Russia, migration, emigrants.

УДК 37.018.556(437.6) «1989/...»

УКРАЇНСЬКІ ТА РУСИНСЬКІ ШКОЛИ В СЛОВАЧЧИНІ ПІСЛЯ 1989 РОКУ

Віроствкова А. (Кошіце, Словацька Республіка)

У статті розглядається стан та проблеми русинської і української національних шкіл в Словаччині після 1989 року. Особлива увага приділяється кодифікації русинської літературної мови в національних школах і її використання на практиці, а також протиріччя між русинськими і українськими представниками та шляхи їх подолання. Стаття доповнена таблицями про кількість шкіл, вчителів та вивчення мов. Мета даної студії – показати, яким чином розвивались русинські і українські школи в Словаччині в умовах демократизації суспільства.

Ключові слова: Словаччина, українці, русини, демократизація, освіта, національні школи, протиріччя, дотації, перспектива.

Освіта відіграє надзвичайно важливу роль у житті кожної людини. Вона виконує не тільки освітню та виховну функції, але і функцію соціалізації, через яку наближує молодому поколінню норми і цінності, що домінують у даному суспільстві. Освіта національних меншин не лише відіграє важливу роль у житті кожної етнічної групи, але й допомагає зберегти етнічну самобутність через знання історії власного народу, його традицій та культури, а також допомагає формуванню національної свідомості дітей та молоді і утвердженню відчуття національної гідності [1].

Саме освіта, знання рідної мови і поглиблює відчуття братерства з материнським народом. Українська та русинська освіта національних меншин у Словаччині за період понад 50 років (1945 – 2000) пройшла складний шлях, зазнала непростого еволюції розвитку. Можливість здійснювати навчання рідною мовою реалізувалася тільки після Другої Світової війни [2].

Саме тоді русини в Словаччині, на відміну від німців, угорців, мали можливість застосовувати свої громадянські права, а також деякі конкретні права меншин. Це знайшло своє відображення, наприклад, в розвитку російських і українських шкіл. Від початку 60-х років кількість шкіл з українською мовою навчання зменшувалася, а освіта українською мовою перейшла в стан глибокої рецесії [3].

Не можна також заперечувати те, що така критична ситуація є і наслідком помилкової концепції національної політики після 1945 року. Проте немає ніяких доказів на основі яких було би можливо підтвердити тезу про зумисну асиміляцію українців [4].

Тодішню реальність можна описати так, що на зменшення кількості українських шкіл значною мірою мало вплив і ставлення батьків, які не проявляли достатнього інтересу до навчання своїх дітей українською мовою [5]. Одні-

єю з причин відсутності інтересу було те, що сфера використання української мови в Словаччині є дуже вузькою. Відносини з Україною до кінця 80-х років носили тільки формальний характер і про їх всебічний розвиток не має можливості говорити навіть зараз [6].

Представники проукраїнської орієнтації кілька разів заявляли про свою глибоку стурбованість із приводу поганого стану освіти українською мовою і відсутності інтересу відповідних органів, адміністрації школи щодо її поліпшення [7].

Під впливом соціальних перетворень 27 листопада 1989 року у Пряшеві була створена Ініціативна група русинів-українців Чехословаччини за перебудову. У своїй заяві ця організація звертала увагу на тяжке становище українських шкіл національних меншин, а також закликала до ухвалення закону, згідно з яким в усіх муніципалітетах, де проживають більшість русинів і українців, будуть зобов'язані вивчати українську мову.

20 січня 1990 р. в м. Пряшеві провів позачерговий з'їзд Культурний союз українських трудящих. На ньому виникла суперечка між прихильниками української та русинської орієнтації. Як повідомляють представники ініціативної групи русинів-українців, на з'їзді, у якому взяли участь близько 200 чоловік, були обговорені питання, що стосуються прийняття русинською національною меншиною статусу окремої національності і створення русинської літературної мови. Основна мета цієї зустрічі полягала у створенні нової прорусинської організації «Русинське Відродження» [8].

Ця організація була створена 25 березня 1990 року, завдяки чому рух русинів отримав організований характер. Важливою особливістю цього процесу було те, що в минулому русинському рухові бракувало єдиного порядку.

В березні 1991 р. в Медзілаборце відбулися збори I Конгресу русинів, що дало можливість проаналізувати стан русинів у Центральній і

Східній Європі та визначити їх роль у суспільній та культурній сферах. На першому місці було не тільки питання офіційного визнання русинів як національної меншини, але і вирішення проблеми щодо русинської мови. У цьому контексті слід зазначити, що сьогодні русинська мова є важливим засобом національної орієнтації та формування національної свідомості [9].

Саме це питання є пріоритетним і водночас найбільш спірним в контексті національної ідентичності з початку 90-х років між прорусинськими і проукраїнськими прихильниками. Зокрема з русинського боку була здійснена спроба кодифікації русинської мови, друкувати книги цією мовою, щоби рідною мовою виходила національна преса, а також викладання русинської мови в початковій школі. Ці заходи були і є рішуче відкинуті проукраїнськими прихильниками проукраїнської орієнтації в Україні і за кордоном [10].

Урочисте проголошення кодифікації русинської мови відбулося за участі деяких визначних представників культурного, суспільного, політичного, релігійного та наукового життя країни, що симпатизували національно-визвольним процесам русинів, а також мали певне відношення до цієї національної меншини. З точки зору національного розвитку русини з самого початку вважали викладання русинської мови в системі шкільної освіти Словацької республіки одним з найважливіших питань [11].

У системі освіти Словацької республіки почали викладати русинську мову як рідну в 1997/ 1998 навчальному році в початкових школах. До того часу в Словаччині не існувало жодних форм мовної підготовки учнів. Русинська, а в традиційному розумінні «русська», освіта занепадала не з вини русинів в 1953 року, а була наслідком зумисного адміністративного втручання. Тоді традиційні « руські» школи були замінені українськими, їх кількість поступово зменшувалась.

Таблиця 1

Стан українських шкіл протягом окремих навчальних років [12].

Навч. рік	Кількість початкових шкіл	Кількість шкіл	Кількість учнів
1966/67	58	225	5154
1969/70	41	133	2686
1972/73	40	134	2532
1973/74	40	133	2400
1976/77	34	124	2222
1980/81	21	99	1674
1985/86	19	84	1343
1990/91	15	70	908

Помітне зниження відбулося на рубежі 80 – 90-х років. Більшість шкіл була такого типу, де

були класи з вивченням української мови як рідної, а рідну мову викладали як факультативний

предмет. Але навіть у цьому випадку відбулося зменшення кількості шкіл в той період з 82-ох до 27-ми, тобто на 67 %, а кількість учнів скоротилася з 6108 до 1972, тобто на 68 % [13].

Причина значного занепаду українських шкіл в тому, що значна частина українців-русинів не прийняла українську мову за рідну, тому вони вирішили переорієнтуватися на школи зі словацькою мовою навчання. У зв'язку з неможливістю проголошення приналежності до русинської національності, так само переважна більшість русинів вирішила оголосити свою приналежність до словацької національності.

Для того щоб зупинити прогресивну «словакізацію» русинів у Словаччині, рух за відродження в тодішній Чехословаччині після 1989 року проголосив своєю головною метою – відновлення русинської освіти національної меншини [14]. Тому що лише в цьому бачили гарантії збереження і розвитку рідної мови і національної ідентичності. Потрібно відзначити, що через деякий час, з 1989 року в Словаччині було здійснено основні заходи, які привели до того, що діти батьків русинської національності знову отримали можливість вивчати в школах рідну русинську мову.

Культурно-просвітня організація «Русинське Відродження» в Словаччині від початку свого заснування (1990 р.) вимагала, щоб у 1 - 4 класах початкових шкіл, а також в дошкільних закладах не використовували українську, але рідну русинську мову.

Не зважаючи на те, що при вирішенні даного питання спочатку говорилося й про координовану співпрацю з проукраїнською культурно – просвітньою організацією Союзом русинів-українців, тому що в старших класах початкових шкіл тоді обговорювалося питання про перехід на навчання українською або російською літературною мовою.

Первинні пропозиції з часом були модифіковані в зв'язку з процесом профілізації програми русинського руху в Словаччині в загальноєв-

ропейському контексті, вони також зажадали визнання русинів як окремої етнічної групи і створення русинської літературної мови [15].

Кодифікація русинської мови в Словаччині в 1995 році стала основним критерієм для введення рідної мови русинів у систему освіти Словацької республіки. Введенню викладання русинської літературної мови в шкільну практику передувало створення первинних документів. Ось їх перелік:

1. Концепція вивчення русинської мови як рідної в початкових школах з русинською мовою навчання (1996 рік), яку підготував Державний Педагогічний Інститут у Братиславі, відділення в Пряшеві (автор – кандидат педагогічних наук, доцент Василь Ябур). 2. Концепція освіти дітей громадян Словацької республіки, але за національністю русинів, яку підготувало Міністерство освіти Словаччини. Їх підготовка мала принципове значення для введення русинської мови в систему освіти Словаччини. Це було вперше після сорокарічного періоду, коли русини отримали можливість самі вільно сформулювати програму викладання рідної мови в початкових школах [16].

Русинське Відродження ще в 1994 році провело дослідження зацікавленості батьків дітей шкільного віку у введенні вивчення русинської мови та культури. В той час своє зацікавленість проявили батьки 521 учня трьох округів. З початку 1996 року подібне дослідження проводилось по лінії Міністерства освіти СР. Через відділи народної освіти округів Бардейов, Гуменне, Свидник, Пряшів, Стара Любовня та Вранов над Топльою з'ясувалось, що зацікавленість у вивченні вказаного предмету проявили 582 учні 57 шкіл в 47 населених пунктах [17].

За результатами попередніх досліджень в 1997/1998 навчальному році реально вдалося ввести предмет «Русинська мова та література» у 12 початкових школах 5 округів північно-східної Словаччини.

Таблиця 2

Стан початкових шкіл у 1997/98 навчальному році [18].

Округи	Гуменне	Медзілаборце	Свидник	Стара Любовня	Вранов над Топльою
Початкові школи	Збой	Вул. Коменського	Вул. 8-го Травня	Вул. Коменського	Руська Поруба
		Вул. Духновича	Ладомірова	Вул. Левочська	
			Гавай	Вул. Штура	
				Шарішське Дравце	
				Чірч	

Однак у дійсності практичне рішення проблеми не було таким успішним як передбачалось дослідженням 1996 року, тому що в 1997/98 навчальному році вивчення русинської мови поча-

лось тільки в чотирьох початкових школах – в округах Медзілаборце та Свидник, в трьох початкових школах округу Сніна та в одній початковій школі округу Стрпков [19].

Таблиця 3

Становище вивчення русинської мови в 2004/2005 навчальному році [20]

Округи	Медзілаборце	Сніна	Свіднік	Стропков	Пряшів
Початкові школи	Вул. Духновича Вул. Коменського Раювань над Лаборцом	Вул. 1 Травня Пчолинне Стакчін	Церковна початкова школа св. Юрія, Шарішський Штявнік	Колбовце	
Середні школи	Гімназія, МЛ				
Вищі навчальні заклади					Пряшівський університет

Стосовно розширення мережі шкіл з вивченням русинської мови, то в останні роки ми були свідками періоду стагнації, або ж в гіршому випадку – навіть зменшення кількості початкових шкіл з вивчення русинської мови. В 2006/2007 навчальному році вже було зареєстровано тільки вісім початкових шкіл, в котрих проводилось навчання материнської русинської мови, а це означає, що сталася значне зменшення учнів, які вивчали русинську мову або у формі обов'язкового предмету або в гурткові; вважаємо цей стан також одним з найбільших ризиків при утриманні її теперішнього стану. В останній

час вивчення мови припинили у двох початкових школах (на вул. 1 Травня у Сніні та в II початковій школі у Свіднику) з технічних причин (делімітація школи або зменшення навантаження вчителів внаслідок економічних причин), а в єдиній середній школі – в гімназії в Медзілаборцях – проблема настала нібито внаслідок відсутності кваліфікованого педагога, причому тепер школа має тільки гурток русинської мови та культури.

В графічному вираженні вивчення русинської мови в 2006/2007 навчальному році виглядало наступним чином:

Таблиця 4

Вивчення русинської мови в 2006/2007 навчальному році виглядало [21]

Школи	Вчителі русинської мови	Рівень та кількість учнів	Форма навчання
Початкова школа Стакчін	Магістр Каміла Гудакова	I ступінь - 6 II ступінь - 8	Необов'язковий предмет
Початкова школа Раювань над Лаборцом	Магістр Марек Гай	I ступінь - 20 II ступінь - 18	Необов'язковий предмет Гурток
Початкова школа Пчолинне	Магістр Власта Морховічова	I ступінь - 8	Гурток
Початкова школа Колбовце	Магістр Гелена Антошова	II ступінь - 15	Необов'язковий предмет
Церковна початкова школа св. Юрія, Свіднік	Магістр Мілош Стрончек	I ступінь - 10	Необов'язковий предмет
Початкова школа ім. Духновича, Медзілаборце	Магістр Анна Мігальова	I ступінь - 9	Необов'язковий предмет
Початкова школа ім. Коменського Медзілаборце	Магістр Івета Мелнічкова	I ступінь - 33	Необов'язковий предмет
Початкова школа Шарішський Штявнік	Магістр Марія Бакова	I ступінь - 23	Обов'язковий предмет
	Магістр Моніка Сакаррова	II ступінь - 35	гурток

В 2006/2007 навчальному році помітно відчутний спад кількості учнів, які відвідували різні форми вивчення русинської мови, а саме, мінімально на 50 %. Цей факт викликає багато проблем та питань про перспективу національної освіти русинів в Словаччині, якщо про це можна говорити в даній ситуації з огляду на те, що з 2008/2009 навчального року в Словаччині існує

тільки одна національна школа, тобто школа з русинською мовою навчання в Чабінах, округ Медзілаборце, в якій поки що навчається шість учнів першого класу [22].

Найбільш частою проблемою, що супроводжує від самого початку вивчення в Словаччині предмету «Русинська мова та література», була також нестача кваліфікованих педагогів, бо

тільки з 2003/2004 навчального року в декотрих школах з вивченням русинської мови почали працювати перші випускники Пряшівського університету з правом викладання русинської мови. Згадувана некваліфікованість головним чином вчителів початкових шкіл, які виявили інтерес до викладання предмету «Русинська мова та література», до теперішнього часу вирішувалась, очевидно, так буде і в наступні роки, шляхом організації під час канікул курсів русинської мови для вчителів початкових та середніх шкіл, головним організатором яких був Братиславський державний педагогічний інститут та Пряшівський методично-педагогічний центр [23].

З виникненням нової ситуації в Словаччині після листопаду 1989 року кількість окремих національних шкіл знизилась. Українська мова навчання в багатьох школах змінилась на словацьку, українську мову перестали викладати або вивчають тільки як необов'язковий предмет на уроках в другій половині дня, або ж як факультативний предмет в середніх школах. Головною причиною заміни української мови навчання словацькою вважаємо дезорієнтацію русинської та української народності, яку спричинило вини-

кнення двох національних орієнтацій з політичним підтекстом: русинської та української. Наслідком цього став масовий перехід українців та русинів до словацької національності та надання переваг школам зі словацькою мовою навчання. Сприяв цьому і той факт, що багато початкових шкіл з рідною мовою навчання недоступні для дітей українців та русинів тому, що їх мало, тобто вони не влаштовують з точки зору розташування [24].

Протягом періоду трансформації словацького суспільства русинська та українська національна шкільна справа боролася з тими ж проблемами, що і інші школи Словаччини. Ні для кого не секрет, що національні школи боролись з недостатнім матеріальним обладнанням, нестачею комп'ютерної техніки, якісних підручників та навчальних посібників. Шкільні бібліотеки були недостатньо укомплектовані, в них не вистачало сучасної української літератури, спеціальної літератури, літератури по мистецтвознавству, які в Словаччині не можна було придбати, а контакту з українськими видавництвами не було майже жодного [25].

Таблиця 5

Стан української шкільної справи в 1985/86 навчальному році [26].

Тип школи	Кількість шкіл	Кількість класів	Кількість учнів
Дошкільні заклади	64	89	1985
Початкові школи	19	84	1343
Гімназії	4	16	381
Технікуми	7	30	906
Разом	94	219	4615

З великої мережі середніх шкіл залишились тільки дві національні школи: медичне училище в Гумennomу та об'єднаний технікум в Медзілаборцях. Українці в Словаччині не мають навіть училища, яке б готувало вчителів на рідній мові для дошкільних закладів. В Словацькій Республіці існують тільки одна гімназія в Пряшеві з українською мовою навчання та дві гімназії з українською мовою навчання – у Свиднику та Медзілаборцях [27].

Кількість шкіл в Словаччині з українською мовою викладання так само, як і з вивченням української мови, продовжує скорочуватись всупереч намаганням української інтелігенції утримати українську національну шкільну справу хоча б в обмеженому об'ємі. Правда, перспектива не є занадто оптимістичною, позаяк, згідно з переписом населення 2001 року, з загальної кількості 10 814 українців в Словаччині було тільки 837 дітей до 15 років, тобто 7,73 % населення. З цього огляду русинська меншина трохи в кращому становищі, так як з загальної кількості 24 201 русинів було 2 462 дітей до 15 років, тобто 10,17 % русинського населення. Таким чином,

загально словацька складова частка дітей складала 20,07 % населення Словаччини [28].

Багаторічна практика показує, що розвиток мови національної меншини та шкільної справи, у всякому разі у випадку русинів та українців, залежить безпосередньо від якості розвитку культури меншини. Однак остання з року в рік зазнає величезних обмежень. На даний час у невтішній ситуації головним чином із-за фінансування знаходиться письменство культура деяких національних меншин, включаючи русинську та українську. Несприятлива ситуація поглиблюється також в результаті прийняття не вигідної схеми при розподілі державного фінансування – в залежності від кількості членів меншини [29]. Вважаємо не цілком коректним той факт, що визначальним критерієм розміру державної дотації повинна бути кількість членів даної меншини. При такому підході русинську і українську меншини, а також певне і другі менші за кількістю меншини в Словаччині чекає безрадісна перспектива, яка позначиться не тільки на рівні їх національної підсвідомості, але також на розвитку їх рідної мови та шкільної справи.

1. Шраєрова Ольга. Ретроспектива, сучасність та перспектива шкільної справи національних меншин в Чеській Республіці (розвиток після 1945 року)// Людина і суспільство, 2000. Інтернет-журнал про автентичні теоретичні та наукові дослідження в області суспільствознавства. Кошиці: Інститут суспільствознавства Словацької Академії Наук/, <http://www.saske.sk/cas/1-2000/index.html>
2. В 1947/48 навчальному році їх кількість складала: 51 дошкільний заклад, 275 народних, 3 гімназії, 1 вчительське училище та 2 технікуми і 5 шкіл третього ступеню. Див.: Ванат Іван, Ричалка Михайло, Чума Андрій. До питань післявоєнного розвитку сучасного стану та перспектив українського шкільництва в Словаччині// Додаток до газети «Нове життя». – 1992. – № 40. – С.4.
3. Гайдош Маріан. Русини/українці в Словаччині наприкінці ХХ сторіччя. До вибраних результатів історично-соціологічного дослідження 2000 року.
4. В статті не будемо перейматися проблематикою назви меншин, внутрішніми відносинами меншин ані історичним розвитком та тенденціями, які впливали на їх демографічний розвиток. Причини їх складного розвитку освітлені в багаточисельній літературі. Наприклад: Гайдош Маріан, Конечний Станіслав. Становище русинів-українців в Словаччині в 1948 – 1953 роках// Випуски Інституту сучасної історії Академії Наук Чеської Республіки; Дудаш Андрій. Русинське питання та його підгрунття. – Буенос-Айрес: Зарубіжна Матіца Словенска, 1971; Гайдош Маріан (Ред.). Розвиток та становище української національної меншини в Словаччині в період соціалізму. – Кошиці: Інститут суспільствознавства САН, 1989; Гайдош Маріан, Конечний Станіслав, Мушинка Мікулаш. Русини/українці в дзеркалі півсторіччя. Деякі аспекти їх розвитку в Словаччині після 1945 року. – Пряшів – Ужгород, 1999.
5. Гайдош Маріан. Русини/українці в Словаччині... – С.78.
6. Гайдош Маріан. Русини (українці) в Словаччині після 1989 року (Стосовно правових, мовних та навчальних проблем)// Гайдош Маріан, Конечний Станіслав (Ред.) Етнічні меншини в Словаччині: Історія, сучасність, зв'язки. – Кошиці: Інститут суспільствознавства САН, 1997. – С.89.
7. Гайдош Маріан. Русини/українці в Словаччині... – С.89.
8. Гайдош Маріан. Русини/українці в Словаччині в умовах трансформації суспільства 1989 – 1995 років// Гайдош Маріан, Матула Павол (ред.). Деякі питання розвитку національних меншин в Словаччині. – Кошиці: Інститут суспільствознавства САН, 1997. – С.182 та наст.
9. Конечні Станіслав. Русини в Словаччині та мовне питання в сучасності// Національні меншини і мажоритарне суспільство в Чеській Республіці та в країнах середньої Європи в 90-их роках ХХ століття: Збірник з Міжнародної наукової конференції, яка відбулася 13-14 жовтня 1998 року в Слезькому обласному музеї в Опаві. – Опава: Слезький інститут обласного музею в Опаві, 1998. – С.178.
10. Гайдош Маріан. Русини (українці) в Словаччині... – 185.
11. Плішкова Анна. Русинська мова в Словаччині: нарис розвитку та сучасні проблеми. – Пряшів: Методично-педагогічний центр в Пряшеві, 2007. – С.61.
12. Ванат Іван, Ричалка Михайло, Чума Андрій. До питань післявоєнного... – С.13.
13. Гайдош Маріан. Українська та русинська шкільна справа в Словаччині// Людина та суспільство. – 2000. – Альм. 3. – № 1, <http://www.saske.sk/cas/1-2000/index.html>
14. Плішкова Анна. Русинська культура та шкільна справа після 1989 року// (Збірник наукових та науково-популярних виступів І). – Пряшів: Інститут русинської мови та культури Пряшівського університету у Пряшеві, 2008. – С.178.
15. Плішкова Анна. Мовна та національна ідентичність: Південно карпатські русини.
16. Плішкова Анна. Русинська культура та шкільна справа... – С.180.
17. Гайдош Маріан. До проблем національної шкільної справи русинів// Національні меншини і мажоритарне суспільство в Чеській Республіці та в країнах середньої Європи в 90-их роках ХХ століття: Збірник з Міжнародної наукової конференції, яка відбулася 13-14 жовтня 1998 року в Слезькому обласному музеї в Опаві. – Опава; Слезький інститут обласного музею в Опаві, 1998. – С.178.
18. Плішкова Анна. Русинська культура та шкільна справа... – С. 185.
19. В 1997/1998 навчальному в округові Медзілаборце почалось вивчення русинської мови у початковій школі на вул. Коменського та у початковій школі на вул. Духновича, а в округові Свидник – в церковній початковій школі св. Юрія та в II початковій школі на вул. ген. арм. Л.Свободи. Див.: Плішкова Анна. Мова та шкільна справа русинів у суспільстві, що трансформується// Шутай Штефан (ред.). Народ та національності в Словаччині у суспільстві, що трансформується –відносини та конфлікти. – Пряшів: Univerzum, 2005. – С.224.
20. Плішкова Анна. Русинська культура та шкільна справа... – С.186.
21. Плішкова Анна. Русинська культура та шкільна справа... – С. 187.
22. Александер. Ми чекали на це 55 років// Народні новинки. – 2008. – XVIII. – № 33-36. – С.1-2.
23. Плішкова Анна. Русинська культура та шкільна справа... – С.188.
24. Чижмарова Марія. Українська національна шкільна справа в Словаччині в процесі європейської інтеграції// Гбурова Марцела (ред.). Європейське громадянство та національна ідентичність.

25. Конечни Станіслав. Трансформація суспільства та деякі соціально-економічні проблеми русинів та українців в Словаччині// Шутай Штефан (ред.). Народ та національності в Словаччині у суспільстві, що трансформується –відносини та конфлікти.
26. Кочі Мартін. Українські (русинські) школи в цифрах// *História*. – 2005. – Альм. 5. – № 6. – С.25.
27. Чижмарова Марія. Українська національна шкільна справа... – С. 256.
28. Конечни Станіслав. Трансформація суспільства та деякі... – С. 218.
29. Плішкова Анна. Мова та шкільна справа русинів... – С. 226.

РЕЗЮМЕ

УКРАИНСКИЕ И РУСИНСКИЕ ШКОЛЫ В СЛОВАКИИ ПОСЛЕ 1989 ГОДА Виросткова А. (Кошице, Словацкая Республика)

В статье рассматриваются ситуация и проблемы русинской и украинской национальных школ в Словакии после 1989 года. Особое внимание уделяется кодификации русинского литературного языка в национальных школах и его использованию на практике, а также противоречия между русинскими и украинскими представителями.

Ключевые слова: Словакия, украинцы, русины, демократизация, образование, национальные школы, противоречия, перспектива.

SUMMARY

UKRAINIAN AND RUSYN SCHOOLS IN SLOVAKIA AFTER 1989 A. Virostkova (Kosice, Slovak Republic)

The article considers the condition and problems of Rusyn and Ukrainian national schools in Slovakia after 1989. Particular attention is given to the codification of the Rusyn literary language in national schools and its use in practice, as well as contradictions between Rusyn and Ukrainian representatives and ways of its overcome.

Key words: Slovakia, Ukrainians, Ruthenians, democratization, education, national school, contradictions, prospects.

УДК 327(477)

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Кулчар Т. Ф. (Ужгород)

У статті розглядаються особливості європейського досвіду транскордонного співробітництва. У рамках наукової публікації досліджені основні правові механізми реалізації політики українсько-угорського транскордонного співробітництва. Аналіз теорії і практики європейського транскордонного співробітництва, що має особливо важливе значення внаслідок розширення ЄС на схід.

Ключові слова: Україна, Угорщина, транскордонне співробітництво, регіон, конвенція.

Інституційно-правовий вимір формування транскордонного співробітництва в Європі визначається низкою міжнародних документів такої респектабельної міжнародної організації, як Рада Європи. Утім, саме з часів реформ Євросоюзу, після підписання Маастрихтської угоди, Європейський Союз все в більшій мірі не тільки приділяє увагу розвитку транскордонного та міжрегіонального співробітництва, але виділяє на заходи транскордонної співпраці окремі кошти. Безперечно, тут слід відмежовувати цілі і засоби транскордонної та міжрегіональної взаємодії, адже, як відомо, пріоритет для Євросоюзу мають питання безпеки, захист нового східного кордону Європейського Союзу.

Науково-теоретичне і практичне дослідження транскордонного співробітництва регіо-

нів Європи та України має актуальне значення саме через активізацію європейського інтеграційного поступу України на регіональному та міжрегіональному рівнях. «В рамках розширеного Європейського Союзу, розвинене транскордонне співробітництво вступило в стадію активізації на основі суттєвого пониження бар'єрного характеру внутрішніх для ЄС державних кордонів і стає засобом успішної реалізації, будівництва цілісної «Європи регіонів», - наголошує проф. Є. Кіш [14].

Особливості європейського досвіду розвитку транскордонного співробітництва були об'єктом аналізу К. Гарві [28], М. Гарта [26; 27; 29], Ж. Людвіг [30], І. Шулі-Закара [31] тощо. Питанням транскордонного співробітництва присвячено чимало праць науковців України –